
Sprawozdanie z działalności Towarzystwa : Sprawozdanie z Działalności Wydziałów : Wydział I językoznawstwa i historii literatury : Sprawozdanie Komisji Kultury Słowa

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 54, 128-132

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1991 r. Zgodnie z regulaminem Ogólne Zebranie Członków Wydziału odbyło się w II terminie uzyskując moc stanowiącą. Na członków korespondentów wybrani zostali:

- prof. Tadeusz Błaszczyk, filolog klasyczny i historyk literatury,
- prof. Kwiryna Handke, językoznawca,
- prof. Joanna Rapacka, historyk literatury, specjalista w zakresie literatury serbochorwackiej,
- prof. Alicja Nagórko, językoznawca,
- prof. Elżbieta Sarnowska-Temeriusz, filolog klasyczny,
- prof. Marek Swidziński, językoznawca.

Dodatkowo z sali zgłoszono:

- prof. Halinę Rybicką, której kandydaturę poparło kilka osób.

W głosowaniu kandydatura prof. Rybickiej uzyskała poparcie Ogólnego Zebrania Członków. W głosowaniu brało udział 22 członków zwyczajnych spośród członków korespondentów. Najwięcej głosów otrzymali:

- prof. Bohdan Galster,
- prof. Tadeusz Sivert,
- prof. Kazimierz Teleszko.

Podczas zebrania w dniu 21 października 1991 r. zaopiniowano pozytywnie członków Komisji Kultury Słowa nie będących członkami Towarzystwa, przedstawionych przez prof. Jadwigę Puzyninę, przewodniczącą tej Komisji.

c) Sprawozdanie Komisji Kultury Słowa

Początek działalności obecnej Komisji Kultury Słowa wiąże się ze zorganizowaną przez Wydział I już w r. 1987 wśród członków TNW akcją ankietową na temat kultury słowa. Wyniki ankiety zostały omówione na międzywydziałowym zebraniu TNW w dniu 6.11.1989 r., a następnie opublikowane w obszernym streszczeniu w „Poradniku Językowym” (1990, nr 9-10). Podjęcie tej inicjatywy łączyło się z troską o jakość polszczyzny zagrożonej wpływami nowomowy i wulgaryzacją, łączyło się też z niepokojem związanym z ówczesnymi próbami „upaństwowienia” kultury języka (należy tu przypomnieć dwa kongresy kultury języka organizowane w latach osiemdziesiątych m.in. przez PRON, z udziałem dygnitarzy państwowych wysokiego szczebla).

O wprowadzeniu problematyki językowej w zakres zainteresowań TNW stanowiła również chęć nawiązania do tradycji Towarzystwa Przyjaciół Nauk, które w pierwszych dziesięcioleciach XIX w. wykazywało wiele troski o zagrożony przez ówczesną sytuację polityczną właściwy rozwój języka polskiego.

W czerwcu 1990 r. grono członków Wydziału I TNW (prof.prof.: B. Bartnicka, A. Bogusławski, D. Buttler, M. Grochowski, T. Kostkiewiczowa, W. Kupiszewski, Z. Libera, B. Otwinowska, J. Puzynina, E. Rzetelska-Feleszko, H. Satkiewicz, J. Siatkowski) zwróciło się do Zarządu TNW z inicjatywą po-

wołania międzywydziałowej Komisji Kultury Słowa TNW. W piśmie (udostępnionym członkom TNW w komunikacie nr 20 z r. 1990) czytamy m.in.:

„Obecna demokratyzacja stosunków społecznych czyni sprawę języka szczególnie ważną w życiu społeczeństwa. Demokracja wiąże się z zastąpieniem przemocy i metody bezdyskusyjnego zarządzania – metodami powszechnej informacji i dyskusji łączącymi się z samorządnością, kontrolą społeczną, zniesieniem cenzury, a wraz z tym daleko idącymi uprawnieniami prasy. W sumie stanowi to o szczególnej roli komunikacji językowej w społeczeństwie demokratycznym. Jednocześnie jednak ideał wolności bywa w ramach demokracji często wiązany – w naszym mniemaniu niewłaściwie – ze sposobem posługiwania się językiem, który jest spychany do roli narzędzia bieżącej komunikacji, z zasadą «ważne jest to, co się mówi, nie to, jak się mówi». (Zatem mówić i pisać można, jak się chce).

Chcielibyśmy w naszej działalności przeciwstawić się takiemu rozumieniu roli języka. Język to jeden z najistotniejszych elementów kultury narodu, stanowiący nie tylko pragmatycznie traktowane narzędzie porozumiewania się, ale również odbicie wielowiekowej historii i tradycji oraz czynnik kształtujący mentalność i duchowość kolejnych pokoleń. Przystać na język zubożony, oderwany od tradycji, zwulgaryzowany – to znaczy przystać na takiż typ kultury społecznej.

Toteż proponujemy, uznając w pełni procesy rozwoju i zmian w języku potocznym, kultywowanie polskiego języka literackiego z założeniem umiarkowanego konserwatyizmu i dostrzegania różnorodności odmian funkcjonalnych języka. Obok kryteriów ekonomiczności i precyzji rozstrzygających o poprawności form językowych wysuwamy jako istotne kryteria tradycji i estetyki. Zamiast nadrzędnego kryterium powszechnego uzusu proponujemy kryterium uzusu ludzi dobrze posługujących się polszczyzną. (...)

Kultura słowa, której chcielibyśmy poświęcić naszą myśl badawczą i działalność popularyzatorską, nie ogranicza się w naszym mniemaniu do problematyki poprawności języka, lecz obejmuje dbałość o jego formę estetyczną, jego bogactwo i zróżnicowanie stylistyczne, o podnoszenie świadomości językowo-stylistycznej mówiących i piszących. Obejmuje również problemy etyki mowy, rozumiane jako walka z manipulacją językową, wulgaryzacją, językiem, który krzywdzi, rani, wyraża pogardę zamiast szacunku dla «innego» i jego niezbywalnej ludzkiej godności.

W ten sposób chcemy poprzez dbałość o kulturę słowa włączać się w szerszy nurt walki o kulturę społecznego współbycia, której język jest istotnym wyrazem”.

W odpowiedzi na pismo członków Wydziału I Zarząd TNW wyraził zgodę na zorganizowanie Komisji Kultury Słowa przy Wydziale I TNW. Zebranie założycielskie Komisji Kultury Słowa odbyło się 19.11.1990 r. Zarząd Komisji ukształtował się 11.2.1991 r. Do zarządu weszli: prof. dr Jadwiga Puzynina (przewodnicząca), prof. dr Barbara Otwinowska, prof. dr Halina Satkiewicz, dr Wanda Decyk (sekretarz), mgr Czesław Pankowski. Komisja liczy obecnie 33

członków. Są to: członkowie Wydziału I TNW, prof.prof.: B. Bartnicka, M. Jurkowski, T. Kostkiewiczowa, J. Kulczycka-Saloni, W. Kupiszewski, Z. Libera, B. Otwinowska, J. Puzyńska, E. Rzetelska-Teleszko, H. Satkiewicz, J. Siatkowski; członek Wydz. II: prof. M. Bogucka; członkowie spoza TNW: prof. dr J. Bralczyk, dr W. Decyk, doc. dr T. Dobrzyńska, dr hab. S. Dubisz, doc. dr B. Falińska, dr M. Folland-Kugler, dr W. Gruszczyński, prof. dr M. Jaworski, doc. dr B. Klebanowska, doc. dr M. Korolko, dr G. Majkowska, dr hab. A. Markowski, dr. M. Nagajowa, prof. dr A. Nagórko, red. C. Pankowski, prof. dr H. Dybicka, doc. dr T. Smółkowa, red. M. Tułowiecka, K. Waszakowa, D. Zdunkiewicz, red. W. Zychowicz.

Za podstawowe zadania Komisji uznano prowadzenie i animowanie prac mających na celu:

- 1) zdobywanie informacji o stanie kultury słowa w społeczeństwie polskim,
- 2) podnoszenie wiedzy teoretycznej wiążącej się z kulturą słowa.

Oba te kierunki działalności wiążą się z zadaniem podstawowym Komisji, które stanowi

- 3) poprawa stanu kultury słowa w naszym społeczeństwie.

I. Realizacji tych zadań w pierwszym roku działalności Komisji służyły przede wszystkim zebrania naukowe. Brało w nich udział od 20 do 35 osób; każde z nich wiązało się z bogatą dyskusją.

28.1.1991 r. – prof. dr Jerzy Bralczyk charakteryzował „Język prezydenckiej kampanii wyborczej”, przeciwstawiając język kampanii Wałęsy (prostota, twardość, pewność siebie, egotyzm, dobry kontakt z odbiorcą) językowi kampanii Mazowieckiego (niepewność, elementy antywałęsowskie, stawianie na wartości miękkie, niespójność w polemice, język książkowy). Zdaniem prelegenta jakość szeroko rozumianego języka kampanii wyborczej mogła stanowić w dużym stopniu o wynikach kampanii wyborczej.

6.3.1991 r. odbył się panel na temat „Zainteresowania kulturą języka w społeczeństwie polskim”, w którym uczestniczyli: doc. dr B. Klebanowska (która charakteryzowała zainteresowania i poziom kultury języka osób korzystających z usług Telefonicznej Poradni Językowej przy Instytucie Języka Polskiego UW), prof. dr Halina Satkiewicz (mówiła ona o listach do redakcji językowej Polskiego Radia), A. Wróblewski (Ibis) (mówił o listach czytelników kierowanych do redakcji rubryki *Byki i byczki* w „Życiu Warszawy”). Ogólny obraz zainteresowań i poziomu kultury języka wyłaniający się z tych wypowiedzi był raczej przygnębiający, świadczył o tym, że zainteresowani to głównie emeryci i osoby zawodowo związane z językiem (redaktorzy, korektorzy itp. – zwłaszcza w wypadku Poradni Językowej); duża część pytań dotyczy ortografii, a także drobnych faktów językowych; uderza subiektywizm i emocjonalność ocen.

22.4.1991 r. odbyła się dyskusja panelowa na temat „Język polityki – rzeczywistość i postulaty” na zebraniu międzywydziałowym TNW. Udział w panelu wzięli: prof. dr J. Bralczyk (językoznawca), prof. dr M. Głowiński (teoretyk

literatury), doc. dr I. Krzemiński (socjolog), prof. dr W. Pisarek (językoznawca), dr A. Piotrowski (socjolog). O bogatym zakresie i treściach tej dyskusji informują sprawozdania Marka Kochana w 29. numerze „Spotkań” (tytuł: Uczulenie na słowo) oraz w numerze „Przeglądu Humanistycznego”.

29.5.1991 r. – referat pt. „O języku kampanii wyborczych w krajach demokratycznych (ze szczególnym uwzględnieniem RFN)” wygłosiła prof. dr Jadwiga Puzynina. Tekst odpowiadający w ogólnym zarysie treści tego referatu ukazał się w „Spotkaniach” nr 25 pt. *Szermierka na słowa*.

26.6.1991 w panelu „Czy, co i jak normalizować w języku ogólnym?” udział wzięli: prof. dr Jerzy Axer (literaturoznawca, klasyk), dr Andrzej Bieracki (krytyk literacki), doc. dr Teresa Dobrzyńska (teoretyk literatury), dr W. Gruszczyński (językoznawca), Paweł Hertz (pisarz i wydawca). Bardzo zróżnicowane poglądy panelistów i innych dyskutantów na temat normy w języku omawia dr Anna Cegiela w sprawozdaniu, które ukaze się w numerze 1/1992 „Poradnika Językowego”.

28.10.1991 odbyła się dyskusja panelowa na temat „Kultura języka w szkole”, poprowadzona (w zastępstwie prof. Bartnickiej) przez prof. Michała Jaworskiego. Wzięli w niej udział: dr Stanisław Falkowski, dr Edward Klein, dr Maria Nagajowa, mgr Paweł Waszak, a także kurator miasta Warszawy Włodzimierz Paszyński i dyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego MEN Stanisław Sławiński. Sprawozdanie z tej dyskusji ukaze się w „Poradniku Językowym” nr 3/1992. Ogólnie ujawniła ona bardzo zły stan umiejętności językowych i silną wulgaryzację języka, zwłaszcza w szkołach zawodowych oraz niezadowolające przygotowanie nauczycieli do poprawienia tego stanu rzeczy.

2.12.1991 r. w prowadzonej przez doc. dra Andrzeja Markowskiego dyskusji panelowej na temat „Kultura języka w szkołach wyższych” wzięli udział przedstawiciele różnych uczelni polskich: UW (dr A. Jadacka, dr G. Majkowska, prof. dr H. Satkiewicz), UMCS (dr M. Wojtak), UAM (doc. dr B. Walczak), UŚ (doc. dr K. Kleszczowa, dr E. Sławkowa), Politechniki Wrocławskiej (dr I. Bogaczowa, dr D. Sowińska), WSP Olsztyn (prof. dr A. Zdaniukiewicz). Pełny materiał z tej dyskusji ukaze się w numerze Poradnika Językowego za r. 1992. Istnieje nadzieja, że dyskusja ta przyczyni się do poprawy stanu nauczania, a tym samym stanu kultury językowej studentów, zwłaszcza studentów wydziałów polonistyki.

Jak to widać z tematyki zebrań naukowych, ogólnym celem realizowanym przez Komisję Kultury Słowa w pierwszym roku jej istnienia była pogłębiona refleksja nad problematyką kultury słowa w Polsce dziś (w szkole, w języku polityki, w świadomości ogólnej społeczeństwa i jego elit), w tym szczególnie nad problematyką normy językowej, jej jakości i sposobów jej upowszechniania. Za tą refleksją powinny pójść pewne działania, zwłaszcza dotyczące szkół wyższych oraz środków masowego przekazu.

II. Komisja nawiązała kontakty z Towarzystwem Kultury Języka oraz Komisją Kultury Języka Komitetu Językoznawstwa PAN, wraz z którą będzie

zmierzać do stworzenia w Polsce jednego, centralnego ośrodka, wypowiadającego się w sposób najbardziej autorytatywny w sprawach kultury słowa. Prof. dr Walery Pisarek, przewodniczący KJ Komitetu Językoznawstwa PAN chciałby nadać temu ośrodkowi w przyszłości rangę Akademii Języka Polskiego.

III. Jeszcze w okresie nieformalnego istnienia Komisji Kultury Słowa jej członkowie skierowali do redakcji „Życia Warszawy” list, w którym przeciwstawiali się „tendencyjnemu doborowi informacji”, „negatywnym emocjom”, szczególnie zaś „wulgarnym i obraźliwym wypowiedziom antysemitycznym”. Tekst ten, z pewnymi trudnościami i dużym opóźnieniem ukazał się w „Życiu Warszawy” z dn. 16.XII.90 r.

Wydział II nauk historycznych, społecznych i filozoficznych

Przewodniczący: Witold Marciszewski (czł. zw.)

Sekretarz: Tadeusz Wasilewski (czł. zw.) do dnia 30.06.1991 r., Teresa Dunin Wąsowicz (czł. koresp.) od dnia 1.07.1991 r.

Wydziałowy Zespół Redaktorów: Jerzy Michalski (czł. zw.), Ryszard Potkowski (czł. zw.).

a) Sprawozdanie z działalności naukowej

dnia 14 stycznia 1991 r. – Teresa Dunin Wąsowicz: Polacy w Bolonii w pierwszej połowie XIV wieku;

dnia 4 marca 1991 r. – Witold Marciszewski: Transakcja Sybilli – Kontro przykład do marksowskiej definicji kapitalisty;

dnia 29 kwietnia 1991 r. – Leon Koj: O przyczynach powstawania nauki w Grecji;

dnia 27 maja 1991 r. – Jacek Jadacki: O pojęciu „przebaczenia”;

dnia 18 listopada 1991 r. – Witold Marciszewski: Elektroniczny warsztat autorski i edytorski.

Frekwencja na zebraniach wynosiła od 4 do 15 osób.

STRESZCZENIA

Teresa Dunin-Wąsowicz

POLACY W BOLONII W PIERWSZEJ POŁOWIE XIV WIEKU

O ile początki studium bolońskiego budzą od dawna duże zainteresowanie uczonych europejskich i amerykańskich, o tyle wieki XIII i XIV doczekały się